

EVROPŠTÍ OBČANÉ a DUŠEVNÍ VLASTNICTVÍ: VNÍMÁNÍ, POVĚDOMÍ A CHOVÁNÍ

SHRNUTÍ

**EVROPŠTÍ OBČANÉ a DUŠEVNÍ VLASTNICTVÍ:
VNÍMÁNÍ, POVĚDOMÍ A CHOVÁNÍ**

Tento průzkum předkládá výsledky kvantitativního šetření, upraveného a vylepšeného o poznatky získané v kvalitativní fázi a v přehledu literatury. První část rozboru přináší charakteristiky evropských občanů, kteří jsou právům duševního vlastnictví většinou příznivě nakloněni, jsou přesvědčeni, že se jedná o významný pilíř hospodářského a sociálního uspořádání jejich země, a podporují související předpisy i jejich vynucování. Z výsledků však také vyplývá, že i když pouze desetina Evropanů otevřeně přiznává, že se v posledních 12 měsících dopustila porušování duševního vlastnictví, více než třetina z nich takové chování toleruje, posuzuje-li je subjektivně.

Tyto dva postoje se paradoxně vzájemně nevylučují. Velká většina občanů EU duševní vlastnictví silně podporuje, a přesto se domnívá, že na osobní úrovni může být porušování těchto pravidel odůvodněné, je-li následkem omezené kupní síly nebo protestem proti hospodářskému modelu založenému na tržním hospodářství a dražších značkách. Tento zjevný rozpor zdůrazňuje mezeru, která existuje mezi sdílenými zásadami (jež by platily, uvažovalo-li by se o společnosti jako o celku) a realitou pragmatického a pravděpodobně sobečtějšího způsobu života jednotlivce.

Důvodem tohoto nesouladu může částečně být nedostatečné pochopení významu duševního vlastnictví a skutečnost, že velká většina Evropanů je přesvědčena, že ochrana duševního vlastnictví v první řadě neprospívá spotřebitelům a občanům, jako jsou oni, ale spíše podnikatelským a uměleckým elitám. Na dotaz, komu ochrana duševního vlastnictví prospívá nejvíce, pouze 11 % občanů EU uvedlo spotřebitele a méně než 20 % malé a střední podniky. Na druhé straně více než 40 % jich jako subjekty, které mají z ochrany duševního vlastnictví největší prospěch, uvedlo velké společnosti a slavné umělce a v menší míře vynálezce.

Proto by se zjevně mělo usilovat o prokázání hodnoty, kterou duševní vlastnictví přináší evropským občanům v každodenním životě. To platí zvláště u mladších generací, které se výrazně liší od ostatních věkových skupin.

ZDE JSOU HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ PRŮZKUMU:

I – EVROPANÉ UZNÁVAJÍ ZÁSADY DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ

Evropané uznávají duševní vlastnictví jako základní složku hospodářského a sociálního uspořádání své země. Vyjadřují konsenzuální podporu duševního vlastnictví jakožto oprávněné možnosti odměňování za uměleckou tvorbu a způsobu, který pomáhá zlepšovat a zaručit kvalitu výrobků a služeb.

- 96 % občanů EU souhlasí, že je důležité, aby vynálezci, tvůrci a výkonní umělci mohli chránit svá práva a pobírat za svou práci odměnu
- 86 % občanů EU souhlasí, že ochrana duševního vlastnictví je důležitá, protože přispívá ke zlepšování a zaručení kvality výrobků a služeb

Občané EU také do velké míry uznávají významnou úlohu, kterou duševní vlastnictví hraje v inovacích a hospodářské výkonnosti.

- 76 % občanů EU souhlasí, že inovace a duševní vlastnictví jdou ruku v ruce a jedno bez druhého nemůže v podstatě existovat

- 69 % souhlasí, že společnosti, které vytvářejí velké množství duševní vlastnictví, přispívají k tvorbě pracovních míst a hospodářskému růstu výrazně více než jiné
- 67 % občanů EU souhlasí, že bez ochrany duševního vlastnictví by nastal hospodářský chaos

V důsledku tohoto postoje drtivá většina Evropanů odsuzuje porušování duševního vlastnictví, konkrétně kupování padělaného zboží. Zdá se, že toto chování je přijatelné pouze pro mizivou menšinu občanů EU.

- 84 % dotázaných občanů EU nesouhlasí s tvrzením, že „je přijatelné kupovat padělané výrobky, jedná-li se o luxusní výrobky“
- 79 % dotázaných občanů EU nesouhlasí s tvrzením, že „je přijatelné kupovat padělané výrobky, není-li originální výrobek tam, kde žijí, dostupný“
- 74 % dotázaných občanů EU nesouhlasí s tvrzením, že „je přijatelné kupovat padělané výrobky, je-li cena originálního výrobku příliš vysoká“
- 81 % dotázaných občanů EU souhlasí s tvrzením, že „kupování padělaných výrobků ničí podniky a pracovní místa“
- 71 % dotázaných občanů EU souhlasí s tvrzením, že „kupování padělaných výrobků podporuje dětskou práci a nelegální obchodování“

Deklarované kupování padělaných výrobků nebo nezákonné stahování je u dotazované evropské populace skutečně velmi nízké: Více než devět z deseti Evropanů uvádí, že si v uplynulých 12 měsících nekoupilo žádné padělané výrobky ani nic nezákonně nestáhlo .

- 9 % dotázaných občanů EU uvádí, že v posledních 12 měsících úmyslně prohlíželo/stáhlo nebo přeneslo nedovolený obsah z internetu
- 4 % dotázaných občanů EU uvádí, že v posledních 12 měsících koupila padělané zboží úmyslně, a 6 % proto, že bylo oklamáno

Zajímavým faktorem k doladění výsledků však může být demografický průzkum:

- Věk je zvláště důležitý v souvislosti s nezákonným stahováním a přístupem k chráněnému obsahu na internetu: 26 % občanů ve věku 15 až 24 let uvádí, že v posledních 12 měsících nezákonně stáhlo nebo prohlíželo obsah chráněný autorským právem. Ve věkové kategorii 25 až 34 let tento podíl klesá na 17 %, 35 až 44 let na 9 %, 45 až 54 let na 5 % a v kategorii starší 55 let na méně než 2 %.
- Pokud jde o padělky, vykazují ženy a muži celkem podobné nákupní zvyklosti, kdežto u nezákonného stahování je podíl mužů, kteří uvádějí, že se v posledních 12 měsících dopustili tohoto chování, v porovnání s ženami více než dvojnásobný (13 % mužů oproti 6 % žen). Tento trend také platí pro věkovou skupinu 15–24 let, kde podíl mužů, kteří uvádějí, že si koupili padělané výrobky, odpovídá podílu žen (7 % mužů oproti 5 % žen), kdežto podíl mužů ve věku 15 až 24 let, kteří

uvádějí, že úmyslně prohlíželi, stáhli nebo přenesli nedovolený obsah z internetu, je o 10 procentních bodů vyšší než u žen z téže věkové kategorie (31 % mužů oproti 21 % žen).

- Podobně úroveň vzdělání zjevně nehraje roli u dobrovolného kupování padělaných výrobků, kdežto na nezákonně stahování / přenášení dat a přístup má výrazný dopad: Skutečnost, že v posledních 12 měsících nezákonně stáhli nebo prohlíželi obsah chráněný autorským právem, uvádí 3 % Evropanů, kteří ukončili své vzdělání před dosažením 15 let. U občanů, kteří své vzdělání ukončili mezi 16. a 19. rokem, se tento podíl zvyšuje na 6 %, u osob, jež ukončily své vzdělání po dosažení 20 let, na 10 % a u občanů, kteří stále studují, činí 27 %. A konečně existují rozdíly i mezi jednotlivými členskými státy a v závislosti na datu přistoupení k Evropské unii: Ke koupi padělaného zboží během posledních 12 měsíců se přiznává 13 % občanů z členských států, které se připojily k EU po roce 2004, zatímco v ostatních 15 členských státech je toto číslo pouze třetinové (4 %). Tento rozdíl neplatí u nezákonného stahování nebo přístupu, kde je pouze minimální.

II – ZA TEORETICKOU PODPOROU ZÁSAD DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ SE SKRÝVÁ SLOŽITĚJŠÍ A NĚKDY PROTICHŮDNÁ SKUTEČNOST

Zjištění *prima facie* popisují obecně pozitivní vnímání duševního vlastnictví z teoretického hlediska. To by však mělo být porovnáno s hlubší subjektivní analýzou.

Chápání duševního vlastnictví a souvisejících pojmů Evropany zdaleka není konzistentní a odhaluje významné rozdíly mezi chápáním samohodnoceným/„subjektivním“ a ověřeným/„objektivním“.

Existuje zřetelný rozpor a rozdíl mezi subjektivním chápáním duševního vlastnictví uváděným Evropany a objektivními znalostmi, které skutečně mají.

Tři čtvrtiny Evropanů uvádí, že rozumí výrazu „duševní vlastnictví“ a souvisejícím výrazům, jako patenty, autorská práva, ochranné známky atd.

- 73 % dotázaných občanů EU uvádí, že správně rozumí výrazu „duševní vlastnictví“
- 85 % dotázaných občanů EU uvádí, že správně rozumí výrazu „autorské právo“
- 79 % dotázaných občanů EU uvádí, že správně rozumí výrazu „patent“

Objektivní ukazatele znalostí však ukazují jiný pohled – dobré znalosti pojmu „duševní vlastnictví“ prokázalo pouze 13 % Evropanů, 51 % prokázalo znalosti průměrné a 37 % špatné.

- 46 % dotázaných Evropanů ví, že tvrzení „po určité době může patentované vynálezy kdokoliv legálně kopírovat“ je správné
- 34 % dotázaných Evropanů ví, že tvrzení „zeměpisná označení jsou údaje uváděné na výrobcích, které označují výrobce v případě reklamace“ je nesprávné

- 44 % dotázaných občanů EU ví, že tvrzení „design výrobku nelze chránit, lze chránit pouze loga a názvy výrobků“ je nesprávné

Závěrem lze říci, že duševní vlastnictví a hlavní související výrazy znají Evropané spíše z doslechu, než že by jim podrobně rozuměli.

Druhým prvkem, který podrobněji charakterizuje velké teoretické sympatie Evropanů k zásadám duševního vlastnictví, je existence určité míry tolerance k myšlence, že porušování duševního vlastnictví lze považovat za oprávněné.

Významná menšina Evropanů (asi třetina) vnímá padělání v příznivém světle, jako „chytrý“ způsob zachování kupní síly a také jako „protestní čin“ proti velkým dražším značkám a nevyváženému hospodářskému systému.

Padělání, které je odsuzováno na etické úrovni a o kterém se má za to, že má velmi negativní důsledky na makroekonomické úrovni, lze vnímat příznivěji, je-li předkládáno z individuálního hlediska a ve světle osobního prospěchu.

- 34 % dotázaných občanů EU souhlasí s tvrzením, že „kupování padělaných výrobků je chytré a umožňuje získat zboží, které jste chtěli, a zároveň si zachovat kupní sílu“
- 38 % dotázaných občanů EU souhlasí s tvrzením, že „kupování padělaných výrobků je protestním činem a způsobem, jak vzdorovat tržnímu hospodářství a velkým dražším značkám“

Toto vnímání není v populaci EU konzistentní. Víceméně závisí na věku, povolání a zemi bydliště respondentů. U obou tvrzení (kupování padělků chápáno jako „protestní čin“ nebo „chytrý nákup“) lze pozorovat podobné vzorce:

- **Významnou proměnnou, kterou je zapotřebí vzít v úvahu, je zjevně věk;** čím jsou občané EU mladší, tím je pravděpodobnost, že budou s těmito tvrzeními souhlasit, větší. 49 % občanů EU ve věku 15 až 24 let souhlasí s tím, že kupování padělků lze chápat jako „protestní čin“; toto číslo se s věkem konzistentně snižuje: 44 % občanů ve věku 25 až 34 let, 38 % ve věku 35 až 44 let, 35 % ve věku 45 až 54 let, 34 % ve věku 55 až 64 let a 32 % ve věku 65 a více let. 52 % občanů EU ve věku 15 až 24 let zase souhlasí s tím, že kupování padělků je „chytré“; toto číslo se s věkem také konzistentně snižuje: 39 % občanů ve věku 25 až 34 let, 34 % ve věku 35 až 44 let, 31 % ve věku 45 až 54 let, 29 % ve věku 55 až 64 let a 25 % ve věku 65 a více let.
- Vnímání se také značně liší podle povolání respondentů. S tím, že kupování padělků lze vnímat jako „protestní čin“, souhlasí 50 % občanů EU, kteří hledají zaměstnání, v porovnání s 38 % občanů EU v průměru. Tento výsledek je také vyšší u „vedoucích pracovníků a předáků“ (46 %) a „manuálních pracovníků“ (44 %), ale ze všeho nejvíce u „**studentů**“ (50 %, nejvyšší podíl souhlasících ze všech skupin povolání).
- **Úroveň vzdělání výsledky u této otázky neovlivňuje lineárně. Bylo však zaznamenáno, že nejméně souhlasí občané, kteří studovali nejdéle (tzn. že ukončili své vzdělání po 20. roce věku)** (s tím, že kupování padělků může být protestním činem, jich souhlasí 35 %).

- **Obecně řečeno, podíl osob souhlasících s oběma tvrzeními je výrazně vyšší v členských státech, které se připojily k EU po roce 2004** (s myšlenkou, že kupování padělků může být protestním činem, souhlasí 45 %), než v ostatních členských státech (souhlasí 36 %).

Analýza vnímání a postojů nejmladší generace Evropanů prokazuje, že občané ve věku 15 až 24 let zastávají k padělání a nezákonnému stahování nejtolerantnější názory.

Pomineme-li výsledky uvedené výše, mladší generace se zejména domnívá, že je přijatelné nezákonné stahování nebo prohlížení obsahu chráněného autorským právem, i když většina sdílí obecné sympatie k celkovým zásadám duševního vlastnictví.

- 22 % Evropanů považuje za přijatelné nezákonné stahování nebo prohlížení obsahu chráněného autorským právem, neexistuje-li v jejich zemi žádná zákonná alternativa. U občanů ve věku 15 až 24 let je tento podíl o 20 procentních bodů vyšší (42 %)
- 42 % Evropanů považuje za přijatelné nezákonné stahování nebo prohlížení obsahu chráněného autorským právem, je-li pro osobní potřebu. U občanů ve věku 15 až 24 let se toto číslo zvyšuje o 15 procentních bodů na 57 %

Urcité vysvětlení paradoxu popsaného výše může přinést analýza otázek, které se týkaly subjektů, jež mají z duševního vlastnictví největší prospěch.

Na dotaz, komu nejvíce prospívá ochrana duševního vlastnictví, pouze asi desetina Evropanů uvedla „spotřebitelům, jako jsme my“ a mnohem častěji uváděli jako subjekty, jež mají z tohoto souboru pravidel a jejich vynucování největší prospěch, velké společnosti a úspěšné umělce.

To může dokládat mínění, že duševní vlastnictví slouží hlavně zájmům elit, a prokazuje to nedostatečné pochopení hodnoty, kterou duševní vlastnictví evropským občanům všeobecně přináší, nebo nesouhlas s uvedenou myšlenkou.

Zákonné možnosti

V rámci této části se průzkum konkrétně zaměřil na zákonné možnosti přístupu k typickému obsahu chráněnému autorským právem (hudba, filmy, TV pořady, knihy, živé sportovní přenosy, fotografie, noviny nebo videohry) na internetu.

Povědomí lidí o možnostech zákonného stahování do velké míry závisí na obsahu. Poměrně vysoké je u hudby (65 % Evropanů ví, že v jejich zemi existují zákonné možnosti stahování nebo přenášení hudby); více než polovina totéž ví o filmech (56 %), novinách (55 %), televizních seriálech (51 %) a knihách (50 %) a méně než polovina o videohrách (46 %), fotografiích (46 %) a živých sportovních přenosech (44 %).

Míra povědomí o zákonných možnostech na internetu se v jednotlivých zemích výrazně liší. Bez ohledu na obsah je povědomí o zákonných možnostech systematicky nejvyšší v severských zemích (Dánsko, Švédsko, Finsko), anglosaských zemích (Spojené království, Irsko), v Belgii a v Nizozemsku. Naopak nejmenší povědomí o zákonných možnostech, a to hluboko pod evropským průměrem, je v Chorvatsku, Bulharsku, Rumunsku, Polsku, na Maltě a v Itálii. Povědomí o zákonných

možnostech je mnohem vyšší u mladších generací, které jsou nejvíce vystaveny nezákonnému stahování. Bez ohledu na zkoumaný obsah je povědomí o zákonných možnostech u mladších generací alespoň o osm procentních bodů vyšší než evropský průměr:

- 83 % respondentů ve věku 15 až 24 let ví, že na internetu jsou dostupné zákonné možnosti pro hudbu
- více než dvě třetiny dotázaných ve věku 15 až 24 let vědí o zákonných možnostech zhlédnutí filmů (67 %) nebo televizních seriálů (65 %)
- šest z deseti respondentů uvádí, že ví, jak legálně prohlížet noviny (63 %), fotografie (62 %) a knihy (60 %)
- většina mladé generace ví, jak legálně získat přístup k videohrám (55 %) a živým sportovním přenosům (55 %)

Kvalitu a rozmanitost těchto zákonných možností vnímají Evropané pozitivně. Stále však existuje významná menšina osob ve věku 15 až 24 let, asi třetina, která shledává nezákonné možnosti přitažlivějšími:

- 55 % Evropanů sdílí přesvědčení, že „kvalita obsahu nabízeného zákonnými službami je alespoň tak dobrá jako obsah, který lze nalézt prostřednictvím nezákonných řešení“; 27 % s tím nesouhlasí. U osob, které dobře znají obě možnosti, tj. u mladších generací, činí tento podíl u respondentů ve věku 15 až 24 let 63 %–33 % a ve věku 25 až 34 let 61 %–30 %. Jedna třetina mladých Evropanů je tedy přesvědčena, že nedovolený obsah má lepší kvalitu.
- Skutečnost, že zákonné možnosti jsou alespoň stejně rozmanité jako nezákonné, uznává 50 % Evropanů, 30 % s touto skutečností nesouhlasí. U osob ve věku 15 až 24 let činí tento podíl 55 %–39 % a ve věku 25 až 34 let 54 %–37 %. Téměř čtyři z deseti mladých Evropanů tvrdí, že nedovolený obsah na internetu je rozmanitější než obsah zákonně dostupný.
- 19 % Evropanů se zajímalo, zda internetová stránka, kde lze stahovat hudbu nebo videa, je legální, či nikoliv, a 12 % skutečně zkoumalo, je-li stránka pro stahování legální, či nikoliv. Nutno poznamenat, že tyto údaje jsou mnohem vyšší u kategorie 15 až 24 let, jelikož to, zda internetová stránka, kde lze stahovat hudbu nebo videa, je legální, či nikoliv, zajímalo 42 %, a je-li stránka pro stahování legální, či nikoliv, skutečně zkoumalo 26 %.

Existence zákonných možností a povědomí o nich mohou mít na nezákonné stahování vliv, jelikož 80 % Evropanů souhlasí s tvrzením, že „kdykoliv existuje dostupná zákonná možnost, upřednostňuji prohlížení/stahování/přenašení obsahu prostřednictvím oprávněných platforem před nedovoleným jednáním“; tento údaj je naprosto totožný i u občanů ve věku 15 až 24 let.